

Grochowski, Leonard

"Bollettino CIRSE", no 9, 10, 1985 :
[recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 29, 267-272

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„BOLLETTINO” CIRSE — Centro Italiano per la Ricerca Storico-Educativa, Istituto di Pedagogia (dell' Università di Parma), Direkt. Resp. Giovanni Genovesi, Parma, Anno V, 1985, n° 9, s. 43 + 236—366 + 2 nlb; 1985 n° 10, s. 67 + 367—451 + 4 nlb.

W światowym katalogu czasopism historyczno-oświatowych, który stopniowo się powiększa, znajdują się od kilku już lat także dwa tego typu wydawnictwa włoskie. Prezentowany, na przykładzie dwóch egzemplarzy — numerów 9 i 10, periodyk pt. „Bollettino” CIRSE, organ Włoskiego Ośrodka Badań Historyczno-Oświatowych (Centro Italiano per la Ricerca Storico-Educativa), ukazujący się od pięciu lat, nie jest pierwszym tego rodzaju pismem we Włoszech. Pojawił się on na gruncie nieco wcześniejszych doświadczeń badawczych i edycyjnych w dziedzinie historii wychowania i oświaty w tym kraju, i o tym warto przy tej okazji krótko przypomnieć.

Pierwszą próbę wydawania we Włoszech czasopisma historyczno-oświatowego podjęto w 1977 r. Ukazał się wtedy pod redakcją prof. Fabrizio Ravaglioli kwartalnik pt. „Storia dell' Educazione”. Było to przedsięwzięcie historyków wychowania i pedagogów związanym z uniwersytetem rzymskim. W Radzie Naukowej periodyku był również zasłużony pedagog i historyk oświaty, prof. Luigi Volpicelli („Paedagogica Historica”, 1978, XVIII/2, s. 403). Żywość tego pisma zakończył się jednakże już w roku następnym, 1978. Po rocznej przerwie, tj. w 1980 r., wznowiono edycję periodyku, lecz pod nowym tytułem — „Studi di Storia dell' Educazione”. Ta nowa wersja kwartalnika jest również dziełem środowiska pedagogicznego Uniwersytetu w Rzymie, aczkolwiek do Rady Naukowej powołano nowych członków, z jednym wyjątkiem, iż redaktorem odpowiedzialnym pozostał prof. F. Ravaglioli. Przegląd ten ukazuje się już szósty rok („Paedagogica Historica”, 1981, XXI/1, s. 307—308).

Tymczasem w końcu 1980 r., w dniu 20 grudnia, w Parmie powołano do życia ogólnokrajowy ośrodek badań pod nazwą: Włoski Ośrodek Badań Histo-

ryczno-Oświatowych, którego siedzibę tymczasowo związano z Instytutem Pedagogiki Uniwersytetu w Parmie. Organizatorami tego przedsięwzięcia i zarazem członkami pierwszego Komitetu Kierującego byli profesorowie: Tina Tomasi jako przewodnicząca, Luciano Pazzaglia jako wiceprzewodniczący i Giovanni Genovesi w charakterze sekretarza i skarbnika. Wśród członków pozafunkcyjnych był również prof. F. Ravaglioli. Zdecydowano także wydawanie własnego pisma o charakterze „Biuletynu Informacyjnego”, który miał być narzędziem w zakresie inspiracji i informacji w szerokim znaczeniu w związku z podejmowaną działalnością badawczą Ośrodka.

A Ośrodek stawiając sobie za cel rozwijanie i stymulowanie badań, upowszechnianie ich wyników oraz inspirowanie w zakresie przygotowywania specjalistycznych raportów na potrzeby współpracy krajowej i międzynarodowej podjął równocześnie plany organizowania spotkań naukowych i wydawania publikacji, m. in. we współpracy z innymi ośrodkami i towarzystwami naukowymi w kraju i za granicą. W wypełnianiu zaś swoich instytucjonalnych zadań Ośrodek zobowiązał się do kilku prac, a mianowicie do kompletowania informacji i dokumentacji dotyczących historii wychowania, do organizowania badań indywidualnych i zbiorowych, do urządzania konferencji, sympozjów i seminariów, następnie do opracowywania systemów klasyfikacji materiałów dokumentacyjnych i ich przechowywania w założonej wówczas w siedzibie Ośrodka bibliotece oraz do upowszechniania i pogłębiania wśród nauczających znajomości tematów i metod badań historyczno-edukacyjnych. Ważnym zaś środkiem wprowadzania w życie powyższych zadań, zwłaszcza tych, które obejmować miały zbieranie i publikowanie materiałów informacyjnych i dokumentacyj-

nych, miał być własny periodyk jako „Biuletyn Informacyjny” („Paedagogica Historica”, 1980, XX/1, s. 356), który — jak wskazują prezentowane numery 9 i 10 — ukazał się po raz pierwszy już w 1981 r., osiągając w bieżącym, 1985, roku pięćdziesiąt lat swej edycji.

„Bollettino” dostosowany w swym układzie do potrzeb informacji i dokumentacji składa się, jak to wynika z profilu omawianych egzemplarzy (nr 9 i 10), z dwóch części: wstępnej i podstawowej.

Część pierwsza (wstępna) obejmuje jedynie 1/3 całości tekstu pisma, i w tych ramach zamieszcza się kilka pozycji, na które składają się materiały informacyjne, dokumentacyjne i bibliograficzne, a także krótkie studia poświęcone refleksji na tematy metodologii badań historycznych oraz dotyczące stanu badań historyczno-oświatowych we Włoszech. Jest tu też stała pozycja, która zawiera recenzje i sygnały o nowościach wydawniczych.

Druga część — podstawowa — „Bollettino” obejmuje 2/3 tekstu każdego numeru i spełnia funkcję środka publikacji wydawnictw dokumentacyjnych. Jest autonomiczną częścią periodyku, co wyraża się w stosowaniu oddzielnej paginacji, drukowaniu opracowań w dwóch kolumnach, a także w określaniu zamieszczanych publikacji w formie kolejnych serii. Ponadto w część tę wprowadza własną inskrypcja, która brzmi: „Narzędzia (pomoce) i dokumenty” (Strumenti e Documenti).

Omawiając z kolei poszczególne pozycje i części periodyku, a ściślej jego dwa egzemplarze (nr 9 i 10), zwracamy główną uwagę na te treści, które prezentują interesujące ze względów organizacyjno-badawczych i dokumentacyjnych problemy. I tak w części pierwszej (wstępnej) „Bollettino” godne uwagi są najpierw niektóre dane dotyczące aktualnej organizacji i kierunków działalności naukowej Ośrodka. Z tych materiałów informacyjnych wynika, iż w czasie posiedzenia Rady Kierującej w dniu 14 XII 1984 r. podjęto kilka decyzji. Powołano nowe władze. W wyniku

wyborów przewodniczącym został prof. Remo Fornaca, wiceprzewodniczącym prof. Bruno Bellerate, a sekretarzem i skarbnikiem pozostał w dalszym ciągu prof. Giovanni Genovesi, który jest również redaktorem odpowiedzialnym periodyku „Bollettino”. Niezwykle interesujące, jak się wydaje, są nowe tematy badań zatwierdzone przez Radę. Chodzi bowiem nie tyle o same tematy, ile o ich szczególne uściślenie i nachylenia oraz o rodzaje sugerowanych do wykorzystania źródeł. Z tych więc względów warto kilka uwag tej sprawie poświęcić.

W szczególności przeto zasugerowano przy opracowywaniu pierwszego tematu poświęconego dziejom „szkoły średniej od ustawy Casatiego do początków reformy”, tj. od 1859 r. przez okres 15 lat realizacji postanowień tej ustawy, wykorzystanie głównie — co jest właśnie charakterystyczne — dokumentów szkolnych, takich jak rejestry klasowe, dzienniki klasowe nauczycieli, księgi finansowe szkół, roczniki szkolne, wykazy książek z bibliotek nauczycielskich i klasowych, cyrkularze wewnętrzne kierownictwa szkół oraz przekazy wypowiedzi ustnych nauczycieli (nr 9, s. 5, 6). Drugi temat obejmuje problematykę „dzieci włoskich od Restauracji do naszych dni”. W tym przypadku sugeruje się przeanalizowanie następujących aspektów tego interesującego zagadnienia, a mianowicie sytuację dzieci w okresie Restauracji, pierwsze formy opieki i wychowania (ochronki), następnie problem dzieci porzuconych i osamotnionych, dalej zagadnienie chorób i śmiertelności dzieci, ich odzieży, wyżywienia, następnie gry i zabawy, książki i czasopisma; ponadto zwrócono uwagę na przebadanie różnych sytuacji dzieci będących w powiązaniach z ich rodzinami i szkołą, przedstawianych w literaturze autobiograficznej i powieściowej XIX w., a także w malarstwie i fotografii (nr 9, s. 5, 6—7).

Temat trzeci dotyczy zagadnienia „szkoły elementarnej w okresie faszyzmu na terenie prowincji Parmy” i jest zawężony do problematyki dydaktycznej, co wyraża podtytuł, w którym jest

mowa o „analizie nauczania początkowego w świetle dzienników klasowych nauczycieli” (nr 9, s. 5—7). Czwarty zaś temat charakteryzuje się znacznym nachyleniem socjologicznym i kulturologicznym. Obejmuje bowiem problem „kultury, środowiska i szkoły” we wzajemnych powiązaniach. W szczegółowych wskazaniach dla opracowania tego tematu postuluje się nowe odczytanie i wyzyskanie przekazów wyrażających przejawy życia artystycznego (malarstwa, muzyki, teatru, poezji) oraz folklorystycznego (świąt, zwyczajów, anegdot i przysłów) charakterystycznych dla poszczególnych regionów i prowincji kraju (nr 9, s. 6, 7). Na następnym posiedzeniu Rady, w dniu 4 V 1985 r., dodano piąty temat badawczy, który został poświęcony „uniwersytetom włoskim” w aspekcie historycznym, sytuacji aktualnej i perspektywom rozwoju” (nr 10, s. 5).

Kolejną pozycję części pierwszej „Bollettino” stanowią cztery krótkie artykuły, które prezentują refleksje na niektóre tematy z metodologii badań historycznych i historyczno-oświatowych, a jeden poświęca uwagę historiografii oświaty we Włoszech. I tak studium prof. Bruno Bellerate pt. *Historia a postawa krytyczna (Storia e mentalità critica)* podnosi interesujący problem kryteriów i wymogów krytycyzmu w badaniach w ogóle, następnie w badaniach historycznych, a także w historii wychowania (nr 9, s. 9—17). W artykule pióra Enzo Catarsiego poświęconym przełomowym „wydarzeniom historii szkoły włoskiej” (*Momenti di storia della scuola italiana*) uwydatniono dorobek badawczy i zarazem kilkuletnią rolę Ośrodka w tym zakresie. Główny akcent położono na historię najnowszą, począwszy od Ustawy Casatiego z 1859 r. Ponadto cechą charakterystyczną studium jest to, że w aparacie naukowym — w przypisach — pomieszczono obszerną bibliografię, która rozmiarami przewyższa znacznie tekst artykułu (nr 9, s. 18—27). Następne studium, którego autorem jest prof. Remo Fornaca, prezentuje krótką refleksję o charakterze metodologicznym, która dotyczy „badań histo-

ryczno-edukacyjnych” (*La ricerca storico-educativa: riflessioni minime*). Akcentuje w tym artykule autor potrzebę precyzyjnego określenia historyczności zjawisk wychowawczych, ich historycznego umiejscowienia oraz świadomości historycznej występującej w całym procesie wychowawczym (nr 10, s. 9—14). W przedrukowanym z innego czasopisma artykule pióra francuskiego historyka Fernanda Braudela znajdują się krótkie wywody o dużym nachyleniu socjologicznym na temat „historii krótko- a długotrwałej” (*La storia momentanea e la storia della lunga durata*), a ściślej chodzi o socjologiczne aspekty badań nad historią jednostkowego zjawiska wobec historii analizowanej w wymiarze długofalowego procesu, przy uwzględnieniu wszystkich nauk o człowieku i wiązaniu przeszłości z przyszłością (nr 10, s. 15—17).

Wraz z edycją nr 10 „Bollettino” wprowadzono w części pierwszej periodyku nową pozycję, która została przeznaczona do publikowania materiałów dokumentacyjnych z życia szkoły. Chodzi bowiem Redakcji o kompletowanie wszelkich zapisów wydarzeń szkolnych, osobistych refleksji i innych podobnych świadectw. Jako pierwsze w tej nowej rubryce pt. *Wspomnienia ze szkoły (Ricordi di scuola)* znalazły się zapiski nauczycielki pisańskiej, która opisuje swoje wrażenia na temat sytuacji szkoły włoskiej w okresie faszystacji oświaty w latach trzydziestych (nr 10, s. 19—29).

Kolejną pozycję stanowi wykaz najnowszych publikacji włoskich o tematyce historyczno-oświatowej z lat 1983—1985. W tym obszernym wykazie zamieszczonym niejako pod szyldem *Rozmaitości bibliograficznych (Spigolature bibliografiche)* mamy w zasadzie obraz kierunków badań włoskich historyków oświaty i wychowania. Dominują w zaprezentowanych publikacjach tematy związane z dziejami włoskich instytucji oświatowo-wychowawczych i włoskiej pedagogiki, aczkolwiek są również edycje poświęcone historii powszechnej wychowania. Jest również jedna publikacja związana z Polską, a poświęcona

Januszowi Korczakowi i jego odniesieniom do Włoch (B. Bellerate, *Janusz Korczak e l'Italia*, „Orientamenti Pedagogici”, 1983, nr 2) (nr 10, s. 31—39).

W następnej pozycji części pierwszej periodyku zaprezentowane są niejako w formie „migawek” (*Flash*) — bo pod takim właśnie tytułem występują — najważniejsze przejawy działalności głównie instytucji i organizacji na polu badań nad historią wychowania zarówno we Włoszech, jak i na polu międzynarodowym. Mamy więc informację na temat VII Sesji Międzynarodowej Stałej Konferencji Historii Wychowania, organizowanej w dniach 9—12 IX 1985 r. w Salamance (Hiszpania) (nr 9, s. 29—32). Są następnie dane o konferencji w Bolonii z 1984 r. nt. Wydawnictw szkolnych dawniejszych i obecnych, a także o spotkaniach międzynarodowych, a mianowicie o sesji poświęconej historiografii i piśmiennictwu dotyczącym Europy Środkowej w okresie od XVIII do XX w. oraz o dwóch spotkaniach Stałej Międzynarodowej Grupy Roboczej Historii Wychowania, poświęconych dziejom opieki i wychowania małego dziecka — w Empoli (1985) i w Paryżu (1986). Jest też sygnał na temat ukazania się nowego kwartalnika „Lancillotto e Nausica”, którego treści dotyczą krytyki i historii sportu (nr 10, s. 41—44).

Ostatnią pozycję w części pierwszej (wstępnej) omawianych dwóch egzemplarzy „*Bollettino*” (nr 9 i 10) zajmują Recenzje i noty sygnalizujące (*Recensioni e segnalazioni*) nowości wydawnicze z historii wychowania. Jest to dział z pewnością szczególny niemal dla każdego periodyku naukowego, stanowiący nierzadko przedmiot specjalnej troski niektórych redaktorów naczelnych czy redakcji o to, by w miarę możliwości zaprezentować czytelnikowi większość wartościowych nowości wydawniczych zarówno krajowych, jak i zagranicznych. W przypadku omawianych numerów „*Bollettino*” odnotować należy spore zainteresowanie Redakcji tegoż pisma tym właśnie działem. Jest ono jednak specyficzne, gdyż publikowane recenzje i sygnały o nowościach są tyl-

ko przedrukami z innych kilku włoskich czasopism pedagogicznych, w tym również ze „*Studi di Storia dell' Educazione*” oraz z francuskiego kwartalnika „*Histoire de l'Education*”. W prezentowanych egzemplarzach „*Bollettino*” mamy najpierw 3 recenzje i 7 not sygnalizujących (nr 9, s. 33—40), a w drugim 4 recenzje i 8 not, wraz z krótkimi informacjami na temat dorobku naukowego siedmiu autorów publikacji sygnalizowanych. Większość recenzowanych i sygnalizowanych książek prezentuje problematykę z historii oświaty włoskiej, ułatwiając tym samym znacznie czytelnikowi zapoznanie się przynajmniej z tezami tych publikacji (nr 10, s. 45—65).

Druga część periodyku — podstawowa — stanowiąca formę publikacji wydawnictw dokumentacyjnych (*Strumenti e Documenti*) zawiera w omawianych egzemplarzach trzecią i ostatnią partię, wraz z suplementem, wykazu włoskich „pedagogów i wychowawców” (*Pedagogisti ed educatori*). Wykaz ten jest oznaczony jako XXXVIII seria wydawnicza o charakterze dokumentacyjnym opublikowana w „*Bollettino*”. Pierwszy i drugi odcinek tego wykazu opublikowano w numerach 6 i 7 (1984). Prezentowane partie tego wykazu (III i IV) włoskich pedagogów i wychowawców obejmują około tysiąca biografii i biogramów ludzi, jak się wydaje na podstawie przebadanych wielu tych opracowań, zasłużonych na polu oświaty, wychowania i pedagogiki we Włoszech, począwszy od średniowiecza. Największy jednak nacisk położono na prezentację pedagogów i wychowawców z XVIII i XIX w. Wśród wyeksponowanych osób jest wielu nauczycieli szkół średnich i wyższych (stąd można by mówić o tym wydawnictwie jako o *sui generis* słowniku nauczycieli włoskich), a także są ci, którzy w ramach lub obok swoich zawodowych funkcji zaangażowani byli w różnym stopniu w dziedzinie pedagogiki, oświaty i wychowania. Należą tu filozofowie, naukowcy, politycy, duchowni, dziennikarze, działacze społeczni, pisarze, lekarze, słowem ci wszyscy, którzy byli powiązani w szcze-

gólny sposób z praktyką i teorią edukacji włoskiej.

W ujęciach redakcyjnych poszczególnych biografii daje się najpierw zauważyć duże zróżnicowanie w rozmiarach zamieszczonych życiorysów. Obok pełnych opracowań występują także krótkie, a nawet bardzo lakoniczne, niekiedy sygnalizujące tylko jedną informację. Obok kompletnych biografii są biogramy oraz noty biograficzne. Temu zróżnicowaniu, zrozumiałemu ze względu na funkcjonujące zawsze w takim przypadku kryteria doboru, towarzyszy troska o zachowanie zasad precyzji i ścisłości w poszczególnych ujęciach. Konstatuje się bowiem zarówno zwiększenie i w zasadzie dokładność w zakresie podawanych informacji, jak również dążność do wypunktowania najważniejszych danych z życia i działalności przedstawionych reprezentantów włoskiej oświaty, pedagogiki i wychowania, a także dbałość o zarejestrowanie tytułów ich prac i bibliografii opracowań dotyczących ich działalności. Z powyższych więc względów katalog-słownik włoskich „pedagogów i wychowawców” posiada dużą przydatność w badaniach nad problemami dziejów oświaty i wychowania we Włoszech.

W związku z powyższymi uwagami narzuca się kolejne spostrzeżenie. Przegląd poszczególnych biografii prowadzi do wniosku, że najbardziej rozbudowane ujęcia poświęcono ludziom, dla których pedagogika, oświata i wychowanie stanowiły ważną dziedzinę, aczkolwiek nie jedyną i nie podstawową. Do tych niejako uprzywilejowanych należą: Vincenzo Gioberti (1801—1852), filozof i działacz polityczny; Raffaello Lambruschini (1788—1873), działacz i pisarz w dziedzinie moralistyki, pedagogiki i rolnictwa; Giuseppe Mazzini (1805—1872), czołowy działacz rewolucyjno-demokratyczny; Augusto Romagnoli (1879—1946), niewidomy nauczyciel i teoretyk w dziedzinie tyflopedagogiki; Gian Domenico Romagnosi (1761—1835), prawnik, myśliciel i działacz polityczny (nr 9); Antonio Rosmini (1797—1855), filozof i działacz polityczny; Gian Carlo Leonardo

Sismondi (1773—1842), filozof; Pietro Tamburini (1737—1827), duchowny, przywódca włoskiego jansenizmu; Nicolo Tommaseo (1802—1874), pisarz polityczny i moralno-społeczny; Giambattista Vico (1668—1744), myśliciel społeczny i filozof historii (nr 10). Mając na uwadze powyższy zestaw biografii, z wyjątkiem jednej, można by zaryzykować przypuszczenie, iż autorom słownika-wykazu pedagogów i wychowawców chodziło m. in. o podkreślenie związków pedagogiki i wychowania z całokształtem życia, z koncepcjami i działalnością społeczno-polityczną przodujących ludzi, a także o zaakcentowanie roli i wpływów tych ostatnich na sprawy teorii i praktyki pedagogicznej, oświatowej i wychowawczej.

Wśród najbardziej typowych biografii, w zasadzie kompletnych, gdy idzie o podstawowe dane, a które stanowią lwią część omawianego katalogu-słownika, zamieszczono — co jest oczywiste — biografię Marii Montessori (1870—1952), twórcy nowoczesnej metody wychowania przedszkolnego (Metoda Montessori) znanej w świecie, co zresztą zostało podkreślone. A jednak pominięto w tej biografii datę śmierci i nie zamieszczono zdjęcia M. Montessori (nr 9, s. 299—300). Powyższe braki wywołują specyficzne skojarzenia, jeśli się zważy, iż spośród 8 kobiet wyróżnionych przez zamieszczenie przy biografii również ich zdjęcia znajduje się też zasłużona w swoisty sposób na polu wychowania Rosa Maltoni Mussolini (1858—1905), matka — co nie omieszkało chyba dla dokładności także podać — Benito, syna pierworodnego (nr 9, s. 277), a co nam należy dorzucić, iż również niesławnej w powszechnym przekonaniu pamięci faszystowskiego przywódcy Włoch. Niezależnie od powyższej dygresji należy stwierdzić, iż omówiony wykaz-słownik włoskich „pedagogów i wychowawców” stanowi cenne wydawnictwo dokumentacyjne.

Pozostaje na koniec jedna jeszcze sprawa. Dotyczy ona materiału ilustracyjnego, niezwykle bogatego, a w treści interesującego, który został umiesz-

czony w obydwu prezentowanych egzemplarzach „Bollettino”. Ten niezwykle również obfity materiał ilustracyjny prezentuje w swym wyrazie kilka wątków. W numerze 9 „Bollettino” dominują ilustracje, które przedstawiają zestaw kilkunastu stron tytułowych podręczników szkolnych od XI do pocz. XX w., kilku książek poświęconych wychowaniu, kilku diariuszy i almanachów. Dalej są ilustracje obrazujące zajęcia szkolne z XVII w., ćwiczenia gimnastyczne i sportowe z 1601 r. i zajęcia dzieci niewidomych z pocz. XX w. Są też modele najstarsze i nowe drukarni. W egzemplarzu nr 10 jest inny dobór ilustracji. Obok w sumie kilkunastu obrazów przedstawiających przejawy życia szkolnego, strony tytułowe paru podręczników i czasopism wychowawczych przeważają ilustracje, które obejmują zestaw 31 ciekawych ekslibrisów pochodzenia szwajcarskiego, niemieckiego i austriackiego, dalej grupę 26 roślin kwiatowych, w tym ozdobnych i leczniczych, oraz wiele obrazów o różnej tematyce, m. in. alegorycznej, pejzażowej. Są też reprodukcje dzieł takich mistrzów, jak Gustave Doré, Francisco Goya, Grandville (Jean Isidore Gérard), Peter Paul Rubens i Albrecht Dürer. Ponadto w obydwu egzemplarzach są

zdjęcia 96 pedagogów i wychowawców, zamieszczone przy ich biografiach. Ilustrowane są także okładki. W sumie materiał ilustracyjny przedstawia bogactwo i pomysłowość w doborze.

Sumując powyższe uwagi i spostrzeżenia należy stwierdzić, iż „Bollettino” na przykładzie omówionych numerów 9 i 10 prezentuje interesujące rozwiązanie edycyjne. W swej treści periodyk spełnia ważną na potrzeby badawcze Ośrodka, którego jest organem, funkcję. Służy bieżącej informacji, metodologii, a zwłaszcza potrzebom dokumentacji przez kompletowanie bieżącej bibliografii i publikowanie wydawnictw dokumentacyjnych. Bogaty zaś materiał ilustracyjny stanowi swoistą dokumentację źródłową do dziejów wychowania i oświaty. „Bollettino” w odniesieniu do polskiego odbiorcy może stanowić jedno ze źródeł poznania kierunków badań historyczno-oświatowych we Włoszech, może być też inspiracją do spożytkowania doświadczeń badawczych i edycyjnych tego kraju, wreszcie może być odniesieniem do zainteresowania się problematyką metodologii i dokumentacji w ramach naszych badań historyczno-edukacyjnych.

Leonard Grochowski